

הגילוי הנפלא של רבינו האריז"ל

י"ב נשמות השבטים התעברו במרגלים לסייע להם אולם לפני שחטאו המרגלים נסתלקו מהם הנשמות

בר נון יהושע". פירוש, כשראה משה ענוותנותו של יהושע קרא להושע בן נון יהושע. ונתייגעו המפרשים לבאר הקשר בין ענוותנותו של יהושע למה שהתפלל עליו.

וביאר ב"עבודת ישראל" כי כשראה משה ענוותנותו של יהושע, שלא שמח בנבואתם של אלדד ומידד שהוא עתיד להכניס את ישראל לארץ, אלא ביקש ממשה: "אדוני משה כלאם", כי רצה בכל לבו שמשה ישאר בחיים ויכניס את ישראל לארץ, חשש משה שמא ישתף יהושע פעולה עם המרגלים, לדבר סרה על הארץ כדי שלא יכנסו ישראל לארץ, ועל ידי זה יוכל משה לחיות עד שיגיע הזמן להיכנס לארץ.

הנה כי כן זהו ביאור התרגום יונתן: "וכדי חמא משה ענוותנותיה", כשראה משה את ענוותנותו של יהושע שכעס על אלדד ומידד שהתנבאו משה מת והוא מכניס, נתגבר חששו שמא ילך בעצת מרגלים, כדי שלא יכנסו ישראל לארץ וישאר משה בחיים, ולפיכך "קרא משה להושע בר נון יהושע", שהתפלל עליו: "יה יהושעך מעצת מרגלים".

לפי האמור הרי זה עולה בקנה אחד עם הפירוש של רבי שמואל וויטאל כפתור ופרח, כי המרגלים שחטאו בדיבורם למנוע מישראל מלהיכנס לארץ, התכוונו גם כן להציל את משה שלא ימות כל כך מוקדם לפני כניסת ישראל לארץ, לכן התפלל משה על יהושע להצילו מעצת המרגלים, מחשש שגם הוא ישתתף עמם להציל את משה מלמות לפני כניסתו לארץ.

אמנם אף שהמרגלים התכוונו לעשות עבירה לשמה, כדי להציל את משה שלא ימות כל כך מוקדם לפני כניסתם של ישראל לארץ, עם כל זאת נענשו משום שהיה בזה חילול שם שמים, לדבר דברי מרידה כנגד הקב"ה שהבטיח להם שהארץ היא טובה, כמו שאמר כלב (שם יד-ח): "אם חפץ בנו ה' והביא אותנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו ארץ אשר היא זבת חלב ודבש, אך בה' אל תמרודו".

"נוכל לפרש בדרך פשוט, ענין ויקרא משה להושע בן נון, כי סיבת תפלתו עליו בדוקא הוא, לפי שהם היו יודעים נבואת אלדד ומידד, שהוא משה מת ויהושע מכניס לארץ, ויחשבו המרגלים כי יבלבל עצתם ויסתור דבריהם בפני משה וישראל לתועלתו להכניסם לארץ, ואולי יתייעצו בהליכתם להורגו, ולכן התפלל משה עליו, י"ה יהושעך מעצת מרגלים, כלומר שלא יתייעצו להרגך. בזה יובן הפסוק באמרו (שם יג-ל) ויהס כלב את העם, ולא הזכיר יהושע כלל, לפי שהיו אומרים לו, לתועלתך אתה מכיין, מה שאין כן בכלב".

נמצא לפי זה כי משה לא התפלל על יהושע, שינצל מעצת המרגלים המדברים סרה על ארץ ישראל, כי דבר זה תלוי בבחירתם לקיים את רצון ה', אלא התפלל על יהושע שינצל מעצת המרגלים שלא יהרגו אותו בדרך, כדי שלא יעמוד בדרכם ברצונם למנוע את ישראל מלהיכנס לארץ.

מה נפלאים הם דברי רבי שמואל וויטאל זי"ע בהגהותיו על "שערי הפסוקים" (שם), שמצא לפי זה כף זכות על המרגלים שלא רצו להיכנס לארץ ישראל בבחינת עבירה לשמה, כדי להציל בכך את משה שלא יצטרך למות כל כך מוקדם, אלא ינהלם ארבעים שנה במדבר:

"אמר שמואל, הואיל נפק מפומיה דרב זלה"ה, נוכל לומר שאפשר לדון את המרגלים לכף זכות, למה שהוציאו דיבה על הארץ, כדי שלא יכנסו ישראל לתוכה, להיות ששמעו נבואת אלדד ומידד, משה מת יהושע מכניס, לכן טוב להרוג את יהושע, וגם לגרום שלא יכנסו ישראל לארץ, וישאר משה חי וקיים, לכן אמר משה י"ה יהושעך מעצת מרגלים".

משה רבינו חשש שיהושע יצטרף לעצת המרגלים להצילו ממיתה

יומתק לצרף מה שפירש בתרגום יונתן הפסוק: "ויקרא משה להושע בן נון יהושע - וכדי חמא משה ענוותנותיה קרא משה להושע

בפרשתנו פרשת שלח דבר בעתו מה טוב להתבונן באחת מהפרשיות הקשות, הלא היא הכישלון הגדול של שליחות המרגלים לתור את הארץ (במדבר יג-א): "וידבר ה' אל משה לאמר, שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל, איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם".

ברור מאוד כי המרגלים שנבחרו להיות נשיאי ישראל לא היו אנשים פשוטים, אלא אנשים משכמים ומעלה גבוהים מכל העם, כפי שמעיד עליהם הכתוב (שם ג): "וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה' כולם אנשים ראשי בני ישראל המה". הנה כי כן איך נפלו גיבורים ביום קרב ברשת היצר הרע, לדבר לשון הרע על הארץ הטובה שהבטיח הקב"ה לאבות הקדושים לתת לזרעם, מזה נשכיל להבין שלמרגלים היה ניסיון עצום שלא הצליחו לעמוד בו.

עד היכן הדברים מגיעים ניתן ללמוד ממה שכתוב (במדבר יג-טו): "אלה שמות האנשים אשר שלח משה לתור את הארץ ויקרא משה להושע בן נון יהושע". ופירש רש"י: "התפלל עליו י"ה יהושעך מעצת מרגלים". הרי שהניסיון היה כל כך גדול, עד שהרגיש משה צורך להתפלל אפילו על יהושע תלמידו הנאמן שלא יכשל בעצת מרגלים.

אלא שלפי זה יש לתמוה מה שכבר נתייגעו כל המפרשים, מה ראה משה רבינו אדון כל הנביאים על ככה שהתפלל רק על תלמידו יהושע, ולא התפלל על כל המרגלים, שיושיע אותם הקב"ה להינצל מליפול בפח שטמן להם היצר הצורר, אשר בגלל עוון גדול זה לא זכו להיכנס לארץ ישראל.

חידוש נפלא מהאריז"ל בדרך הפשט

פתח דברינו יאיר בדברי רבינו האריז"ל ב"שער הפסוקים", שמבאר בדרך הפשט הטעם שהתפלל משה רק על יהושע, כי חשש שהמרגלים יהרגו אותו, כדי שלא ימנע בעדם להסית את ישראל שלא יכנסו לארץ, מפאת רצונו שיכנסו ישראל לארץ מיד, כדי שהוא ינהיג את ישראל ויכניסם לארץ, הנה הדברים בלשון קדשו:

**הגילוי הנפלא של האריז"ל
בדרך גלגול נשמות**

אחרי שלמדנו הביאור של האריז"ל בדרך הפשוט, הטעם שהתפלל משה רק על יהושע: "י"ה יושיעך מעצת מרגלים", הבה נשתעשע בגילוי הנפלא של האריז"ל בדרך סוד ב"שער הפסוקים" (שם), שמאיר באור בהיר את כל הנושא של שליחת המרגלים, על פי מה שמבאר הטעם שהתפלל משה רק על יהושע ולא על שאר המרגלים.

כדרכו בקודש הוא מסב את תשומת לבנו, על דקדוק נפלא שיש בין נשיא שבט אפרים לנשיא שבט מנשה ששניהם היו בני יוסף, כי אצל שבט אפרים כתוב (שם יג-ח): "למטה אפרים הושע בן נון" ולא נזכר "למטה יוסף", ואילו אצל שבט מנשה כתוב (שם יא): "למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי". וצריך ביאור מדוע לא נזכר שמו של יוסף גם אצל שבט אפרים.

כדי להבין כל זה מבאר האריז"ל מה שנתגלה לו בבחינת (תהלים כה-ד): "סוד ה' ליראיו", כי כששלח משה את המרגלים לתור את הארץ, שלח הקב"ה עמם את הנשמות הקדושות של ראשי השבטים בני יעקב אבינו, שתתלבש כל נשמה בנשיא שבט, כדי לסייע להם להתגבר על הניסיון הקשה. וזהו שכתוב: "כולם אנשים ראשי בני ישראל המה", ללמדנו שנתעברו בהם ראשי בני ישראל ממש, שהם השבטים בני יעקב הנקרא ישראל, והנה הדברים בלשון קדשו:

"כי הנה בראותו יתברך שהיו מרגלים אלו עתידיים לחטוא, ומשה רבינו ע"ה היה ברצונו לשלחם, לכן בחר הרע במיעוטו לתקן קצתו. ולכן גזר הוא יתברך שנשמות השבטים עצמם, אחי יוסף הנקראים בני ישראל ממש [בני יעקב שנקרא ישראל], יתעברו בסוד העיבור באלו המרגלים, כדי שיעזרום קצת ולא יחטאו לגמרי, ועם כל זה לא הועיל להם..."

וזהו שאמר הכתוב, כולם אנשים ראשי בני ישראל המה, הם עצמם השבטים הנקראים ראשי של בני ישראל ממש. גם זהו מה שכתוב, אשר אני נותן לבני ישראל בלשון הווה, נותן, כלומר, כי אלו האנשים אשר תשלח עתה לתור את הארץ, היא אותה אשר אני נותנה עתה לבני ישראל, הם השבטים הנקראים בני ישראל ההולכים שמה כנזכר, ועל ידי הליכה זו אני נותנה להם אם יזכו".

**יוסף שנתחלק לשני שבטים
נתעבר בשבט מנשה ולא בשבט אפרים**

בדרך זו מבאר האריז"ל הטעם שהתפלל משה רק על יהושע: "י"ה יושיעך מעצת מרגלים", ולא התפלל על כל המרגלים, כי בכל אחד מהמרגלים

**ישוב הפליאה: מדוע התפלל משה רק על יהושע:
"יה יושיעך מעצת מרגלים", ולא התפלל על כל המרגלים**

**אריז"ל: הקב"ה שלח את נשמות השבטים שיתלבשו
כל אחד בנשיא שבט כדי לסייע להם להתגבר על הניסיון**

**נשמת יוסף נתלכשה בנשיא שבט מנשה
לכן לא נזכר אצל יהושע נשיא שבט אפרים שמו של יוסף**

**כשראה משה שיהושע נשאר בלי נשמה שתסייע לו
התפלל עליו שנשמת ראש שבטו לוי תתלבש בו**

**בתפלת משה: "יה יושיעך מעצת מרגלים"
הכניס ביהושע את נשמת לוי שתסייע לו להתגבר על הניסיון**

זה תתעבר ביהושע תלמידו שחשוב כבנו, כדי לסייע לו להתגבר על הניסיון של המרגלים, ובלשון קדשו:

"וסוד קריאת שם זה החדש הוא, כי המשיך עליו נשמת לוי בן יעקב, שלא היה שום מרגל משבטו כנזכר, וזה היה על ידי משה שהוא משבט לוי, ואלו היה ראוי ללכת בשליחות זה מרגל של שבט לוי, ושלח במקומו את יהושע תלמידו תמורתו החשוב כמו בן שלו ממש כנודע, ונשמת לוי שהיתה צריכה להתעבר במשה נתעברה אז ביהושע".

האריז"ל מוסיף לבאר שהקב"ה עצמו רמז למשה עצה נפלאה זו, שישלח את יהושע במקומו וימשיך בו נשמת לוי ראש שבטו של משה, באומרו למשה: "שלח לך אנשים", וצריך ביאור מה שפתח בלשון יחיד "שלח לך", וסיים בלשון רבים: "למטה אבותיו תשלחו". ומבאר האריז"ל:

"אבל רמז בזה אל הנזכר, כי תחילה הזכיר ענין השליח הגדול מכולם, והוא משבט לוי שהוא משה, ואמר לו שלח לך, כלומר כיון שאינך הולך, אם כן שלח לך במקומך ותמורתך איש אחד, וכנגד שאר השבטים אמר למטה אבותיו תשלחו לשון רבים, ואז שלח ליהושע במקומו והמשיך בו נשמת לוי כנזכר".

**שם י"ה רמז על הלויים
שאמרו שירה על ט"ו מעלות**

כעבדא קמיה מאריה אחיזנא בשולי גלימתו של האריז"ל, לבאר הטעם שקרא משה לתלמידו יהושע"ע כדי להמשיך בו את נשמת לוי בשם י"ה, ועל זה התפלל: "י"ה יושיעך מעצת מרגלים", על פי מה ששינינו במשנה (מדות פ"ב מ"ה) בענין המדרגות שעלו בבית המקדש מ"עזרת נשים" שעמדו שם הנשים, ל"עזרת ישראל" שעמדו שם האנשים: "וחמש עשרה מעלות עולות

התעברה הנשמה של ראש השבט, כדי לסייע לו להתגבר על הניסיון הקשה שהיה להם, אבל יהושע שהיה נשיא שבט אפרים בן יוסף לא היה מי שיתעבר בו, כי נשמת יוסף כבר נתעברה בנשיא שבט מנשה שהיה הבכור.

וזהו הטעם שהזכיר הכתוב שמו של יוסף רק אצל שבט מנשה: "למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי", ולא נזכר שמו אצל שבט אפרים: "למטה אפרים הושע בן נון", ללמדנו שיוסף נתעבר רק בנשיא שבט מנשה, ולא ביהושע שהיה נשיא שבט אפרים, לכן הוצרך משה להתפלל תפלה מיוחדת על יהושע שינצל מעצת מרגלים, הנה לשון קדשו:

"והנה הי"א שבטים נתעברו בהם ב"א המרגלים, אבל שבט לוי שלא היה לו נחלה בארץ לא הוצרך לשלוח מרגלים, אבל במקומו נתחלק שבטו של יוסף לשנים מנשה ואפרים, ואמנם במרגל של מנשה נתעבר נשמת יוסף, ולכן כתיב למטה יוסף למטה מנשה, עם היות שבכל מקום אפרים קודם למנשה, ועם כל זה ייחס ליוסף עם מנשה להורות מה שאמרנו, נשאר יהושע מרגל שבט אפרים בלי עיבור נשמת שום שבט, ולכן נתיירא משה לשלחו פן יחטא, ואז ויקרא משה להושע בן נון יהושע, כמו שאמרנו ז"ל שהתפלל עליו י"ה יושיעך מעצת מרגלים".

על פי האמור מבאר האריז"ל כמין חומר, מה שקרא משה את שם תלמידו בשם חדש יהושע"ע, והתפלל עליו: "י"ה יושיעך מעצת המרגלים", כי נשמת לוי ראש שבטו של משה עדיין לא נתעברה בשום שבט, שהרי שבט לוי לא השתתפו בשליחת המרגלים לתור את הארץ, כי לא היה להם חלק ונחלה בארץ ישראל, לכן בקריאת השם "יהושע" התפלל משה, שישלח הקב"ה את נשמת לוי ראש שבטו שהיתה ראויה שתתעבר במשה, ובמקום

אמנם כאשר נשמת הצדיק יורדת לעולם הזה לא לצורך עצמו, אלא כדי לסייע לאדם להתגבר על ניסיון קשה שיש לו, אז אינה באה בגלגול בעת הלידה, אלא נכנסת באדם בבחינת עיבור רק לזמן מסוים שהוא צריך סיוע, ולכן איננה כפופה לסבול את הצער של הגוף הזה, ואם לנשמת הצדיק יש קורת רוח מהתנהגות האדם הרי היא יושבת עמו, ואם האדם חוטא ח"ו, הרי היא יוצאת מהגוף עוד לפני שחוטא כדי שלא להתלכך בפגם העוונות ואומרת (במדבר טז-כ): "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה".

לפי זה מבאר האריז"ל כאן כי היות שנשמות ראשי השבטים לא נתגלגלו בתוך המרגלים, אלא נכנסו בהם רק בבחינת עיבור לסייע להם להתגבר על הניסיון, לכן באותה שעה שהחליטו המרגלים לדבר סרה על ארץ ישראל, נסתלקו מהם נשמות ראשי השבטים עוד לפני שחטאו, כדי שלא יגיע בהם הפגם של המרגלים, ובלשון קדשו:

"והנה בלכתם לתור את הארץ, לקחו עצה רעה בעצמם להוציא דיבה על הארץ, ולכך נסתלקו מהם נשמות של השבטים המתעברות בהם כנוכר לעיל, כנודע כי הנשמה המתחברת בגלגול עם האדם, אינה מסתלקת משם עד יום המיתה, אבל הנכנסת בסוד עיבור מסתלקת ממנו כאשר האדם חוטא, ואומרת סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, ולא די זה אלא אפילו נשמת האדם עצמו מסתלקת בעת שחוטא, בסוד (ברכות יח): הרשעים בחייהם קרויים מתים, ולכן נסתלקו [נשמות ראשי השבטים] מהם".

על פי האמור מפרש האריז"ל מה שכתוב כשחזרו המרגלים (במדבר יג-כ): "וילכו ויבואו אל משה ואל אהרן". ויש לדקדק מה שכתוב "וילכו", לשם מה מזכיר את ההליכה אחרי ששבו, כמו שכתוב לפני זה (שם כה): "וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום", היה לו לומר רק: "ויבואו אל משה". אלא מה שכתוב "וילכו" הוא על הנשמות של ראשי השבטים שהלכו מהמרגלים וחזרו לגן עדן, ומה שכתוב "ויבואו אל משה ואל אהרן", הוא על המרגלים שחזרו בעצה רעה.

ישוב נפלא של ה"מאור ושמשי" על הסתירה בענין צדקת המרגלים

דבר בעתו מה טוב להעלות על שלחן מלכים ישוב נפלא של ה"מאור ושמשי" על הסתירה שמצינו בפרשתנו בענין המרגלים, כי בתחילת שליחותם כתוב (שם יג-א): "וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה' כולם אנשים ראשי בני ישראל המה". ופירש רש"י: "כולם אנשים, כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה

לפני שחטאו המרגלים לדבר לשון הרע על ארץ ישראל נסתלקו מהם נשמות השבטים כדי שלא להשתתף בחטאם

יוסף שאמר: "מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם" רמז להם שעתידים להתגלגל במרגלים

השבטים שענו לו: "לא היו עבדיך מרגלים", התכוונו כי לפני שחטאו המרגלים נסתלקו מהם נשמות השבטים

תפארת יהונתן: השבטים רצו להרוג את יוסף כי ראו שיתלכש בירבעם בן נבט שעבד עבודה זרה

יוסף רמז להם כי כמו שהם נסתלקו מהמרגלים לפני שחטאו כן נסתלקה נשמתו מירבעם לפני שעבד עבודה זרה

בגמרא (מנחות כט): מקרא שכתוב (ישעיה כו-ד): "כי ביה ה' צור עולמים" - עולם הבא נברא באות י' ועולם הזה נברא באות ה'. והנה מבית המקדש נמשכה קדושה וחיות לכל העולמות, לכן היו שם ט"ו מעלות כנגד שם י"ה שנבראו בו העולם הזה והעולם הבא.

הנה כי כן יאירו עינינו להבין דברי האריז"ל, שחידש משה לקרוא את שמו יהושע כדי להמשיך בו נשמת לוי בשם י"ה, ולפי האמור הביאור בזה, כי מאחר שהלויים המשיכו בשירתם על ט"ו המעלות בבית המקדש את השם י"ה שנבראו בו העולמות, לכן ראוי לרמז על נשמת לוי ראש השבט את השם י"ה שזכו שבטו להמשיך.

יומתק לבאר בזה מה שכתוב (יהושע כד-לא): "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע". ומפרש במדרש (במדבר ג-ז): "מי היו הזקנים הללו, רבי יהודה הלוי בשם רבותינו אמר, אלו היו בני לוי". לפי האמור יש לומר כי בני לוי זכו לכך בזכות ראש שבטם לוי, שהתעבר ביהושע לסייע לו להתגבר על הניסיון של המרגלים, ובזכות זה זכה יהושע להכניס את ישראל לארץ, לכן זכו בני לוי להיכנס עמו וללוותו כל ימי חייו וגם אחריו.

נשמות השבטים נסתלקו מהמרגלים לפני שדיברו סרה על ארץ ישראל

בדרך זו במסילה נעלה להמשיך בגילוי הנשגב של רבינו האריז"ל, מה קרה עם נשמות השבטים שנתעברו במרגלים, על פי מה שהאריך לבאר ב"שער הגלגולים" (הקדמה ה), שיש הפרש גדול בין נפש שבאה בגלגול כדי לתקן מה שפגמה, שאז הנפש נכנסת בגוף האדם מיום שנולד ואינה יכולה להיפרד מהגוף ההוא עד יום המיתה, והיא סובלת את כל היסורים הבאים על הגוף ההוא וגם את צער המיתה.

מתוכה לעזרת ישראל, כנגד חמש עשרה מעלות שבתהלים, שעליהן הלויים אומרים בשיר".

פירוש, בבית המקדש היו ט"ו מעלות שעלו מעזרת הנשים לעזרת ישראל, שהיו מכוונות כנגד ט"ו "שיר המעלות" שאמר דוד המלך בספר תהלים [מזמור ק"כ עד מזמור קל"ה], ועל ט"ו מעלות אלו עמדו הלויים ואמרו שירה בשמחת בית השואבה בחג הסוכות, על כל מעלה שרו "שיר המעלות" אחד. וכן שנינו במשנה (סוכה נא). בענין שמחת בית השואבה:

"חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות, והלויים ככינורות ובנבלים ובמצלתיים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר, על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד חמש עשרה שיר המעלות שבתהלים, שעליהן לויים עומדין בכלי שיר ואומרים שירה".

וכן מבואר בפירוש רש"י על "שיר המעלות" הראשון מתוך ט"ו שיר המעלות (תהלים קכ-א): "שיר המעלות. שיאמרו הלויים אותו על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל עד עזרת נשים, ויש כאן ט"ו מזמורים של שיר המעלות". ומצינו בפירוש הריטב"א על הגדה של פסח, כי מטעם זה תיקנו להזכיר ט"ו מעלות טובות בהגדה של פסח:

"כמה מעלות טובות למקום עלינו וכו'. כלומר שעשה עלינו ושמם לנו, והן חמש עשרה מעלות כמנין שם י"ה צור עולמים, העומד על הכסא [הכבוד] על ט"ו מעלות כדאיתא בפרקי היכלות, וכנגדן במשכן ט"ו קלעים לכתף, וכן אמר דוד המלך עליו השלום בספר תהלים ט"ו מעלות, וכנגדן עשה לבית המקדש ט"ו מעלות".

ונראה ללמוד מדברי הריטב"א הטעם שהיו דוקא ט"ו מעלות בבית המקדש, על פי מה שדרשו

זי"ע (פרשת מקץ), שדיבר בקדשו לפרש הכתוב (שם ח): "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו". על פי מה שמבואר ב"לקוטי תורה" להאריז"ל (מלכים א) כי נשמת יוסף נתלבשה בירבעם בן נבט בן בנו משבט אפרים, אלא שלפני שחטא בעבודה זרה פרחו ממנו נשמה זו.

לפי זה מבאר הרבי ר' יהונתן כי השבטים שביקשו להרוג את יוסף ובסוף מכרוהו למצרים, משום שראו ברוח קדשם ראייה אחת שנשמת יוסף תתלבש בירבעם בן נבט, לכן חשבו להוציא אותו מכלל ישראל שיתערב בתוך המצרים, אבל לא ראו ראייה שניה כי לפני שעבד עבודה זרה נסתלקה ממנו נשמת יוסף. אולם יוסף ראה ראייה אחת שכל השבטים עתידים להתלבש במרגלים כמו שביאר האריז"ל, אלא שבניגוד להם ראה גם ראייה שניה, כי טרם שחטאו המרגלים להוציא דיבה על ארץ ישראל, נסתלקו נשמתם מהם ולא היו עמם במעל.

הנה כי כן זהו פירוש הכתוב: "ויכר יוסף את אחיו", שהם עתידים להתלבש במרגלים שדיברו לשון הרע על ארץ ישראל, ועם כל זאת לא דן אותם בשפטים, כי הכיר בהם שלא יהיו במעל המרגלים כי יסתלקו לפני החטא, ממשיך הכתוב, "והם לא הכירוהו", כי חשבו שנשמתו תהיה בירבעם מתחילה ועד סוף על כן מכרוהו למצרים.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין מה עמקו מחשבתו של יוסף הצדיק, כי מאחר שאחיו מכרו אותו למצרים משום שראו כי הוא עתיד להתלבש בירבעם שעבד עבודה זרה, לכן כשראה אותם הוכיחם בדברי תוכחה: "מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם", הלא גם אתם עתידים להתלבש במרגלים שהלכו לראות את ערות הארץ.

על כך ענו לו השבטים בצדק כפי שידע יוסף שיענו לו: "לא היו עבדיך מרגלים", כי לפני החטא יסתלקו נשמותינו מהם, ובכך הביא לידיעתם שישכילו להבין שדנו אותם של כדיון, כי הן אמת שהוא עתיד להתלבש בירבעם לסייע לו להתגבר על יצר העבודה זרה, אבל עליהם להשכיל כי כשם שהם עתידים להסתלק מהמרגלים לפני החטא, כן עתיד הוא להסתלק מירבעם לפני החטא, ובכך השלימו השבטים עם יוסף בהכירם שהוא צדיק יסוד עולם.

"פירוש, כי שאר המרגלים היתה רוח אחרת של השבטים מתעברים בהם, אבל לא מלאו אחרי ונסתלקו, אבל זה מתחילה היתה רוח אחרת של עיבור יהודה עמו ולא חטא, ולכן וימלא אחרי, והשלים [כראוי את השליחות] באחרונה כבראשונה. והטעם לאלו השנים [שלא חטאו] היה, כי ליהושע הועילה תפלת משה, וקריאתו שם הזה [יהושע] בקבע לא ינתק ממנו, ולכלב הועילה תפלה שנשתטח על קברי האבות בחביון, ולא חטא במחשבה רעה."

יוסף שאמר לשבטים "מרגלים אתם" רמז להם שיתגלגלו במרגלים

הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, להשתעשע בנפלאות התורה שמגלה לנו רבינו האריז"ל, ליישב על פי האמור מה שאמר יוסף לאחיו כשירדו למצרים לקנות בר (בראשית מב-ט): "ויאמר אליהם מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם". ולכאורה יפלא, כי הן אמת שיוסף רצה לצערם כדי להביא עליהם כפרה על חטא מכירתו, אבל איך לא נזהר יוסף הצדיק יסוד עולם בקדושת לשונו לומר דבר שקר, שהרי הוא ידע שלא היו מרגלים.

אך לפי האמור מבאר האריז"ל שיוסף הצדיק אמת דיבר, כי רמז להם בכך שהם עתידים להתעבר בתוך המרגלים שהלכו לתור את ארץ ישראל, נמצא כי הם עצמם המרגלים שהלכו לתור את הארץ. וזהו שאמר להם יוסף: "מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם", עתידים אתם להתלבש בתוך המרגלים שיבואו לראות בגנות ארץ ישראל.

על פי דרכו בקודש נראה לבאר מה שענו לו השבטים (שם יא): "לא היו עבדיך מרגלים", התכוונו לומר לו שלא יהיה להם שום חלק ונחלה בחטא המרגלים, כי לפני שיחטאו יסתלקו מהם כדי שלא יהיה להם חלק במעל. אמנם עדיין צריך ביאור מה ראה יוסף הצדיק על ככה, להזכירם שהם עתידים להתעבר בתוך המרגלים, איזו תועלת היתה לו מכך.

רחש לבי דבר טוב לבאר כוונתו העמוקה של יוסף הצדיק, על פי מה שמצינו פנינה יקרה ב"תפארת יהונתן" להגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ

כשרים היו". מבואר מזה כי בתחילת השליחות עדיין היו אנשים כשרים, ואילו אחר כך כתוב (שם כו): "וילכו ויבואו אל משה ואל אהרן", ופירש רש"י: "מהו וילכו, להקיש הליכתן לביאתן, מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה". הרי שכבר בהליכתם הלכו בעצה רעה.

אמנם על פי דברי האריז"ל מיישב ה"מאור ושמש" הסתירה כמין חומר, כי מה שכתוב מתחילה "כולם אנשים", ופירש רש"י שהוא לשון חשיבות כי היו כשרים באותה שעה, אין הכוונה על המרגלים עצמם אלא על נשמות השבטים שנתעברו בהם שהיו צדיקים גמורים, אבל מצד המרגלים עצמם בלי נשמות השבטים הלכו מיד בעצה רעה, ועל כך מקיש הליכתן לביאתן ששתיהן היו בעצה רעה. אלו דבריו.

ויש להוסיף דקדוק נפלא לחזק ביאור זה, כי מתחילה כתוב: "כולם אנשים ראשי בני ישראל המה", וביאר האריז"ל שרמזו הכתוב בזה שנתעברו בהם נשמות השבטים שהם "ראשי בני ישראל", לכן יפה פירש רש"י: "ואותה שעה כשרים היו", היינו מצד נשמות השבטים שנתעברו בהם. אבל מה שמקיש הכתוב הליכתם לביאתם, הוא ממה שכתוב: "וילכו ויבואו אל משה ואל אהרן", וביאר האריז"ל מה שכתוב "וילכו" שנשמות השבטים הלכו מהם, אם כן יפה דרשו להקיש הליכתם לביאתם שהיו בעצה רעה, כי מצד עצמם בלי נשמות השבטים היו באמת בעצה רעה הן בהליכתם הן לביאתם.

נחזור לדברי האריז"ל שמפרש בזה מה שכתוב (שם יד-לה): "ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם ההולכים לתור את הארץ". וצריך ביאור מה שאמר "חיו", ולא אמר "נשארו חיים". אלא שבכך רמז לנו הכתוב כי מיהושע ומכלב לא נסתלקו נשמות יהודה ולוי שנתעברו בהם, אלא אדרבה קיבלו חיות מהם. וזהו הפירוש: "חיו מן האנשים ההם", מנשמות יהודה ולוי שהלכו עמם לתור את הארץ.

על פי האמור מפרש האריז"ל גם כן מה שדיבר הקב"ה בשבחו של כלב בן יפונה משבט יהודה (שם כד): "ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחריו".

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו - לעילוי נשמת אמם האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני ע"ה